

Nr 188.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning om begränsning av den myckenhet brännvin, som må framställas i sammanhang med pressjästberedning; given Stockholms slott den 16 mars 1923.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen antaga härvid fogade förslag till förordning om begränsning av den myckenhet brännvin, som må framställas i sammanhang med pressjästberedning.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

F. V. Thorsson.

Förslag

till

förordning om begränsning av den myckenhet brännvin, som må framställas i sammanhang med pressjästberedning.

Häriigenom förordnas, som följer:

1 §.

I sammanhang med pressjästberedning må brännvin framställas till en myckenhet av sammanlagt högst 4,500,000 liter av normalstyrka för helt tillverkningsår räknat.

2 §.

Kungl. Maj:t fastställer årligen före den 1 september för varje jästfabrik den andel av den i 1 § omnämnda myckenhet brännvin, som under påföljande tillverkningsår må vid fabriken tillverkas.

Ansökan för ändamål, som nu sagts, skall vara av fabrikant till Kungl. Maj:t inlämnad före utgången av juli månad.

3 §.

På kontrollstyrelsen ankommer att utfärda de särskilda kontrollföreskrifter, som må finnas erforderliga för övervakande därav, att tillverkning av brännvin vid jästfabrik icke sker till större myckenhet än som för fabriken fastställts.

4 §.

Tillverkas vid jästfabrik större myckenhet brännvin än den enligt 2 § fastställda, vare straffet böter från och med femhundra till och med tiotusen kronor.

5 §.

Böter, som enligt denna förordning ådömas, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

6 §.

Åtal för förseelse mot denna förordning anställs av vederbörande allmänna åklagare.

Åtal skall anhängiggöras vid allmän domstol.

Den, som under tid, då han är ställd under tilltal för förseelse, varom nu är sagt, fortsätter samma förseelse, skall, för varje gång stämning därför utfärdats och delgivits, fällas till de böter, som för dylik förseelse äro bestämda.

Denna förordning träder i kraft den 1 oktober 1923; dock att vad i 2 § stadgas skall tillämpas redan före nämnda dag. Förordningen upphör att gälla den 30 september 1924.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 16 mars 1923.

Närvarande:

Statsministern och ministern för utrikes ärendena BRANTING, statsråden LINDQVIST, THORSSON, OLSSON, SANDLER, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, ÅKERMAN, SCHLYTER, ÖRNE.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Thorsson anför:

I skrivelse den 29 december 1922 har kontrollstyrelsen hemställt om avlåtande av proposition till innevarande års riksdag med förslag till sådana ändringar i förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning av brännvin, att för de fabriker, där brännvin framställs i samband med pressjästberedning skulle fastställas ett visst högsta utbyte av brännvin i förhållande till den tillverkade kvantiteten jäst.

Kontrollstyrelsens berörda skrivelse är i huvudsak av följande lydelse:

Kontroll-
styrelsen.

»Enligt 2 § 2 mom. i gällande brännvinstillverkningsförordning må i sammanhang med pressjästberedning brännvinstillverkning äga rum jämväl under den del av året, då brännvinstillverkning i allmänhet icke är tillåten (månaderna maj—september), under de särskilda villkor, Kungl. Maj:t prövar erforderliga. Ifrågavarande villkor hava meddelats i 35 § av ordningsstadgan för brännvinsbrännerierna i riket den 3 april 1908 (nr 25 s. 9). Där stadgas, att vid bränneri, där pressjäst beredes, brännvinstillverkning må utövas även under tiden mellan den 1 maj och den 1 oktober, dock endast för tillvaratagande av den vid jästberedning såsom biprodukt uppkomna alkoholen samt under villkor, att vid bränneriet under föregående tillverkningstid från den 1 oktober till den 1 maj blivit tillverkade minst 20,000 kilogram ren jäst. Vidare föreskrives, att tillverkningen under tiden mellan den 1 maj och 1 oktober skall så bedrivas, att kvantiteten ren jäst uppgår till minst 25 kilogram eller vid bränneri, där melass användes såsom råämne, till minst 45 kilogram för varje hektoliter brännvin av normalstyrka.

Ifrågavarande stadganden meddelades ursprungligen i en kungörelse den 18 mars 1898 (nr 21) — dock skulle utbytet ifråga om jäst vid användning av melass såsom råämne uppgå till minst 50 kilogram för varje hektoliter brännvin av normalstyrka. Tidigare hade bestämmelserna varit betydligt lindrigare, men då några jästfabriker uppenbarligen tillverkade jäst allenast för att få bränna brännvin under sommarterminen, befunnos skärpta bestämmelser erforderliga. Då utsades

bestämt, att brännvinsbränningen vid jästfabrikerna skulle få äga rum endast för tillvaratagande av den vid jästberedningen såsom biprodukt uppkomna alkoholen. De utbytetal, som därjämte bestämdes, grundade sig på erfarenheter från den dåvarande jästfabrikationen. I slutet av 1890-talet voro emellertid tillverkningsmetoderna jämförelsevis oenhetliga. Dels tillämpades den äldre skumjästmetoden, som föranledde ett mycket stort utbyte av brännvin, dels användes också den vid denna tidpunkt jämförelsevis nya luftjästmetoden, som gav ett relativt litet brännvinsutbyte. Vid skumjästmetoden växlade utbytet mellan 17.6 och 33.2 kilogram jäst per 100 liter brännvin, under det att jästutbytet vid luftjästmetoden var lägst 60 men ofta betydligt mer än 100 kilogram per 100 liter brännvin av normalstyrka. Vid utarbetandet av de erforderliga bestämmelserna nödgades man taga hänsyn till de synnerligen växlande utbytesresultaten. På grund av dessa förhållanden medgiva de i 1898 års ovanberörda kungörelse fastställda och i stort sett ännu gällande utbytetalen ett mycket stort utbyte av brännvin. Om gällande utbytetal omräknas i förhållande till 100 kilogram ren jäst, få sålunda tillverkas 400 liter brännvin eller vid bränneri, där melass användes såsom råämne, 222 liter brännvin av normalstyrka. Ifrågavarande utbytetal äro så höga, att det verkliga brännvinsutbytet vid de svenska jästbrännerierna sedan år 1898 aldrig tillnärmelsevis nått dessa tal.

Denna omständighet sammanhänger därmed, att sedan år 1898 tillverkningsmetoderna i hög grad fullkomnats. Det ända till år 1918 efter hand sjunkande brännvinsutbytet vid jästfabrikerna torde väsentligen bero på att luftjästmetoden numera genomförts vid samtliga fabriker. Tillverkningsåret 1902—1903 framställdes per 100 kilogram ren jäst i medeltal för rikets samtliga jästbrännerier 229 liter brännvin. Utbytet av brännvinet sjönk därefter under de följande tillverkningsåren, så att brännvinsutbytet tillverkningsåret 1909—1910 var 171 liter per 100 kilogram ren jäst, 1912—1913 115 liter per 100 kilogram ren jäst, 1914—1915 105 liter samt de bägge tillverkningsåren 1915—1916 och 1916—1917 102 liter per 100 kilogram ren jäst. Därefter har brännvinsutbytet ånyo ökat, så att under tillverkningsåret 1920—1921 erhöles 141 liter samt under tillverkningsåret 1921—1922 147 liter brännvin per 100 kilogram ren jäst — — —. Sagda utbytetal äro emellertid endast medeltal för rikets samtliga brännerier. Under tillverkningsåret 1920—1921 har ett bränneri erhållit över 200 liter brännvin per 100 kilogram jäst och två brännerier mellan 190 och 200 liter brännvin per 100 kilogram ren jäst, under det att ett bränneri icke framställt mer än 75 liter brännvin per 100 kilogram ren jäst. För de övriga brännerierna hava under sagda period utbytetalen växlat mellan 123 och 141 liter per 100 kilogram ren jäst. Den tillverkade kvantiteten brännvin under det första tiotalet år av 1900-talet höll sig omkring 6,000,000 liter, men sjönk från tillverkningsåret 1909—1910 snabbt och utgjorde under tiden 1911—1918 omkring och under 4,000,000 liter. Från tillverkningsåret 1918—1919 har den tillverkade kvantiteten snabbt ökat och utgjorde åren 1918—1919 och 1919—1920 omkring 6,300,000 liter, året 1920—1921 cirka 7,350,000 liter samt året 1921—1922 cirka 8,200,000 liter.

Med hänsyn därtill, att jästfabrikationen under senaste fyra tillverkningsåren endast varierat mellan 5,100,000 och 5,500,000 kilogram, är enligt kontrollstyrelsens mening den betydande ökningen av brännvinstillverkningen i förhållande till jästfabrikationen värd att särskilt uppmärksammas. Vilka än orsakerna äro

till utvecklingen inom jästfabrikationen under de senaste åren, torde det i varje fall icke kunna göras gällande, att tillverkningsmetoderna nödvändiggöra den betydande stegringen i brännvinsutbytet. Det torde väl ligga närmast till hands att antaga, att det pris, som under de senare åren erhållits för brännvinet, uppmuntrat jästfabrikanterna att öka brännvinsutbytet.

Jästbrännvinet är emellertid en mindervärdig vara och av sämre beskaffenhet än annat i landet av jordbruksprodukter framställt brännvin. För att kunna i den myckenhet, det nu förekommer, användas till förtäringssändamål underkastas det en dubbel rening. Härigenom uppkomma dubbla reningskostnader i jämförelse med annat brännvin. I trots härav anses det renade jästbrännvinet icke kunna användas till högre brännvinskvaliteter. Reningsverken åsamkas sålunda ökade kostnader på detta brännvin. I våra grannländer är jästbrännvinstillverkningen icke på långt när så stor. I Danmark framställas enligt uppgift endast 200,000 liter sprit à 100 procent med en tillverkning av cirka 5,000,000 kilogram jäst; i Norge användes all den framställda jästsprit för denatureringsändamål.

Med hänsyn därtill, att vid reningen av jästbrännvin reningsförlusterna äro betydande, erhålles jämförelsevis mycket sekunda sprit (cirka 30 procent), som endast kan användas för denatureringsändamål. Härigenom inskränkes användningsområdet för sulfitsprit. Under de senaste åren hava, såsom framhållits av sulfitspritsakkunniga, delvis under uppmuntran från statens sida anlagts åtskilliga sulfitbrännerier. För sulfitsprittfabrikerna möter det nu, på grund av den stora tillgången på sekunda sprit, som väsentligen härstammar från jästfabrikerna, stora svårigheter att vinna avsättning för det tillverkade sulfitbrännvinet. Men även lantbruksbränneriernas avsättning har menligt påverkats av den ökade jästbrännvinstillverkningen. På grund av den minskade efterfrågan å brännvin hava de egentliga lantbruksbrännerierna i södra Sverige icke kunnat annat än till någon del utnyttja sin tillverkningskapacitet, och de kvantiteter, som tillverkas vid dessa brännerier, uppgå numera per år icke till mer än hälften eller tredjedelen av vad de tillverkade före kriget. Men samtidigt har den framställda jästbrännvinskvantiteten ökats från omkring 4,000,000 liter av normalstyrka före kriget till cirka 8,200,000 liter tillverkningsåret 1921—1922.

På grund av nu anförda förhållanden gäller det enligt kontrollstyrelsens mening att avväga jästbrännvinsproduktionen med hänsyn till annan brännvinsproduktion och med hänsyn tagen till den i gällande ordningsstadga uttalade grundsatsen, att brännvinstillverkning vid jästfabrikerna får ske 'endast för tillvaratagande av den vid jästberedning såsom biprodukt uppkomna alkoholen'. Det gäller med andra ord, att jästfabrikerna verksamt förhindras att göra brännvinsframställning till huvudändamål för fabrikationen, och detta torde kunna ske genom att ändrade utbytestal fastställas. Situationen är nu såtillvida gynnsammare än år 1898, att samma tillverkningsmetod (luftjästmetoden) numera tillämpas vid samtliga fabriker. Det föreligger därför möjligheter att väsentligt nedbringa utbytestalen.

Uppgifter angående det normala utbytet av brännvin vid en jästfabrikation, där brännvinet tillvaratages endast såsom biprodukt, föreligga i dr. W. Kibys år 1912 offentliggjorda arbete 'Presshefefabrikation'. Enligt vad däri uppgives, ställer sig brännvinsutbytet olika vid användning av melass såsom råämne och vid användning av andra råämnena. Vid melass såsom råämne erhållas ungefär

lika många liter brännvin av normalstyrka som kilogram jäst (Kiby sid. 608—611), under det att vid inmäskning av spannmål erhållas 40 procent jäst och omkring 12 procent sprit å 100 procent (Kiby sid. 570—571), vilket motsvarar 60 liter brännvin av normalstyrka per 100 kilogram jäst. En annan fackman på området doktor Fritzweiler, som från den 1 oktober 1922 är generaldirektör för tyska riksspritmonopolet i Berlin, framhåller i en den 17 april 1922 dagtecknad skrivelse, som ställts till kontrollstyrelsens förfogande — — —, att man tidigare i Tyskland räknat med ett utbyte av 20—24 kilogram pressjäst och 20 liter sprit å 100 procent ur 100 kilogram mäsken (spannmål och majs). Sedan år 1910 hade emellertid tillämpats ett nytt förfarande, som är baserat på kall behandling från början, lång jästid samt starkt luftande vid tunnflytande vört. Härigenom utvinnes ur spannmål och majs 40 procent god jäst och 10 till 12 procent sprit beräknat efter 100 procent. Doktor Fritzweiler framhåller, att, om ur 100 kilogram mäsken erhålles mer sprit än 13 liter (å 100 procent), när spannmål användes, och mer än 16 liter (å 100 procent) vid användning av melass, det vore att antaga, att fabrikationen strävade efter framställning av brännvin i stället för av jäst; å andra sidan finge man antaga, att vid ett spritutbyte ned till cirka 6 liter ur 100 kilogram mäsken jästen vore tillräckligt god, men att man vid mindre spritmängder ej kunde räkna med varaktiga utbyten av drivkraftig ren jäst.

Det är av intresse att mot bakgrunden av doktor Fritzweilers nyss refererade uttalande om mängden av den sprit, som framställdes ur 100 kilogram mäsken, när fabrikationen strävade efter framställning av brännvin i stället för av jäst, ställa den svenska jästbrännvinstillverkningen under tillverkningsåret 1920—1921. Då inmäskades 13,807,221 kilogram spannmål, 3,768,127 kilogram melass, 402,200 kilogram sirup och 2,774,120 kilogram maltgrodd eller sammanlagt 19,751,668 kilogram råämnena och framställdes 7,345,946 liter brännvin av normalstyrka. För varje 100 kilogram inmäskade råämnena erhöles alltså 35 liter brännvin av normalstyrka. Sagda utbytestal är sålunda högre än den av doktor Fritzweiler angivna siffran 26 liter av normalstyrka (13 liter å 100 procent) vid spannmålsinmäskning och 32 liter av normalstyrka (16 liter å 100 procent) vid melassinmäskning. Att märka är, att ifrågavarande siffra, 35 liter brännvin av normalstyrka per 100 kilogram mäsken under tillverkningsåret 1920—1921, är en medelsiffra för samtliga jästbrännerier. Flera brännerier hava ett långt större brännvinsutbyte per 100 kilogram mäsken. Det kan därför med fog göras gällande, att de svenska jästfabriker, som hava höga utbytestal för brännvinet, mera sträva efter att framställa brännvin än att tillverka jäst. Dessa fabriker synas därför icke hava ställt sig den i ordningsstadgan angivna grundsatsen till efter rättelse, att brännvinstillverkningen är medgiven endast för tillvaratagande av den vid jästberedningen såsom biprodukt uppkomna alkoholen.

Enligt kontrollstyrelsens mening böra de utbytestal, som kunna fastställas för brännvinstillverkningen i förhållande till jästfabrikationen, grundas på de av doktor Kiby och doktor Fritzweiler angivna medeltalen. Vid spannmålsinmäskning synes ett utbytestal av 60 liter av normalstyrka för 100 kilogram ren jäst kunna tagas till utgångspunkt. Enär emellertid flera av de svenska jästfabrikerna samtidigt med spannmål använda melass som inmäskningsämne — i medeltal till 25 procent av samtliga mäsken — och brännvinsutbytet vid melass är högre och

då därjämte en säkerhetsmarginal uppåt synes vara skälig, torde för jästbrännerierna i allmänhet böra fastställas ett brännvinsutbyte av högst 75 liter brännvin av normalstyrka per 100 kilogram ren jäst. Vid de brännerier, som under hela tillverkningsåret skulle använda enbart melass jämte jästnäringsmedel, är emellertid ett högre utbytestal skäligt, och anser kontrollstyrelsen detta tal inklusive säkerhetsmarginal, kunna fastställas till 110 liter brännvin av normalstyrka per 100 kilogram ren jäst.

Därest den föreslagna åtgärden skall erhålla verklig effekt och åstadkomma en begränsning av jästspiritproduktionen, är det nödvändigt, att den avser jästfabrikernas brännvinstillverkning under hela tillverkningsåret. Det är sålunda icke tillräckligt, att reglerande bestämmelser, såsom hittills, i ordningsstadgan meddelas att gälla allenast för tiden 1 maj—1 oktober, enär i så fall jästfabrikernas spritproduktion under tiden mellan den 1 oktober och den 1 maj skulle vara oreglerad. Men skola bestämmelserna ifråga avse hela tillverkningsåret, lärer Kungl. Maj:t, med hänsyn till innehållet i 2 § 2 mom. i brännvinstillverkningsförordningen, icke kunna meddela dessa bestämmelser i ordningsstadgan, utan torde det vara erforderligt, att frågan förelägges riksdagen, varvid regleringen av jästbrännvinstillverkningen realiserar genom en ändring av 2 § 2 mom. i brännvinstillverkningsförordningen.

— — — —. Utöver vad kontrollstyrelsen härovan anfört såsom motiv för de föreslagna utbytestalen, tillåter sig styrelsen framhålla, att, därest en betryggande kontroll skall kunna anordnas, det högre utbytestalet endast får gälla vid bränneri, där under hela tillverkningsåret enbart melass jämte jästnäringsmedel användes som inmäskningsämne. Vid alla andra brännerier och sålunda även de, vid vilka melass användes under en del av året (uteslutande eller i förening med andra inmäskningsämnena), skall sålunda det lägre utbytestalet (75 liter per 100 kilogram) gälla. Till jästnäringsmedel räknas maltgrodd, ammoniumsalter, superfosfat och dylikt. — I gällande ordningsstadga har den kvantitet brännvin, som högst får tillverkas, ställts i relation till kvantiteten 'ren jäst'. I 'Särskilda föreskrifter rörande kontrollen vid brännvinsbrännerierna' (21 §) har kontrollstyrelsen närmare angivit, huru kvantiteten 'ren jäst' skall beräknas. Kontrollstyrelsen förutsätter, att dylika föreskrifter fortfarande skola meddelas, men har ansett, att begreppet 'ren jäst' i förordningen bör närmare preciseras till 'ren, pressad jäst' d. v. s. jäst, ur vilken vattnet genom pressning är utdrivet, så att torrsubstansen hos jästen utan tillsats av potatismjöl uppgår till cirka 25 procent. — Med hänsyn därtill, att på grund av framsteg i jästfabrikationen lägre utbytestal för brännvinsframställningen framdeles kunna vara tänkbara, torde det böra lämnas Kungl. Maj:t öppen rätt att fastställa lägre utbytestal eller de andra villkor, som kunna vara erforderliga.

Enär det synes vara av vikt, att tillverkningen av jästbrännvin så snart som möjligt begränsas, har kontrollstyrelsen föreslagit, att den ifrågasatta förordningen skall träda i kraft den 1 maj 1923, före vilken tidpunkt det synes kunna förutsättas, att riksdagen fattat beslut i ärendet.

Vid de förhandlingar, som ägt rum inom kontrollstyrelsen beträffande förevarande spörsmål, har styrelsen haft överläggningar med de av chefen för finans-

departementet jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 15 oktober 1920 för revision av brännvinstillverkningsförordningen tillkallade sakkunnige herrar ledamoten av riksdagens andra kammare, lantbrukaren Swen Persson i Fritorp, överkontrollören, fil. dr. C. von Schéele, direktören V. Tham och direktören E. Vennerberg. De sakkunnige hava enhälligt tillstyrkt framläggande av förslag i ämnet av det innehåll, kontrollstyrelsen föreslagit.»

I anledning av kontrollstyrelsens framställning har utlåtande infordrats från kommerskollegium samt tillfälle beretts flertalet jästfabrikanter inom landet och Sveriges brännriidkareförening att avgiva yttranden. Därjämte hava aktiebolaget Svensk sprit samt Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare inkommit med skrivelser i frågan.

Kommerskollegium, som i ärendet införskaffat yttranden från Sveriges kemiska industrikontor, Stockholms handelskammare, Skånes handelskammare, Smålands och Blekinge handelskammare, handelskammaren i Karlstad samt handelskammaren i Gävle, anför i sitt utlåtande, efter att hava lämnat en redogörelse för vad från olika håll i ärendet framkommit, för egen del i huvudsak följande:

»Det synes kollegium ostridigt, att jästfabrikerna från och med år 1919 ökat sin sprittillverkning något utöver vad åren närmast före världskriget må hava ansetts normalt. Med hänsyn till den förebragta utredningen angående de anledningar — delvis av tillfällig art —, som föranlett sagda förhållande, vill dock kollegium icke beteckna denna ökning såsom anmärkningsvärd.

Kommerskollegium.

Jästfabrikernas andel i den totala leveranskvantiteten inhemskt brännvin har emellertid vid den sjunkande konsumtionen och då jästfabrikerna åtnjutit genom kontrakt tryggad avsättning för hela sin spritproduktion, förskjutit sig till jästfabrikernas förmån, under det de två återstående inhemska huvudgrupperna av sprittillverkare, jordbruksbrännerier och sulfitspritfabriker, fått underkasta sig synnerligen kännbara inskränkningar i sina avsättningsmöjligheter. Att vid sådant förhållande fråga uppstått om en reglering nedåt av jästfabrikernas spritproduktion är ganska naturligt, och kravet på en sådan reduktion torde i och för sig icke sakna fog. Från jästfabrikernas sida synes ej heller föreligga något principiellt motstånd i sak, att döma bland annat av den omständigheten, att viss frivillig begränsning redan av dem företagits för innevarande tillverkningsår.

Vidkommande denna reglering har nu kontrollstyrelsen föreslagit, att i förordningen angående tillverkning av brännvin skulle införas bestämmelser av den huvudsakliga innebörd, att brännvinstillverkning i samband med pressjästberedning icke skulle få äga rum i större utsträckning än vad som motsvarar 75 liter brännvin av normalstyrka för 100 kilogram ren pressad jäst, respektive vid melassbränning 100 liter av normalstyrka, Kungl. Maj:t dock obetaget att fastställa ännu lägre utbytestal för brännvinet. I förhållande till tidigare bestämmelser av motsvarande art i ordningsstadgan för brännvinsbrännerierna i riket — 400 liter bränn-

Bihang till riksdagens protokoll 1923. 1 saml. 151 häft. (Nr 188.)

vin av normalstyrka för 100 kilogram ren jäst, respektive vid melassbränning 222.2 liter brännvin av normalstyrka — skulle de nya utbytestalen, vilka äro avsedda att gälla redan från och med den 1 maj 1923, innebära en högst betydande åtstramning. Även i förhållande till de utbyten, som motsvara den avtalade leveransmängden för innevarande år, 6.5 miljoner liter, skulle förslaget genomförande betyda en avsevärd inskränkning av beräknade och kontrakterade leveranser jästsprit.

De invändningar, som från jästfabrikernas sida rests mot den ifrågasatta lagstiftningsåtgärden, synas kollegium i mycket vara befogade. I den av kontrollstyrelsen förebrogta motiveringen har kollegium ej heller kunnat finna tillräckliga skäl för ett statsingripande av föreslagen art. Särskilt synes den jäsningsstekniska utredning, som ligger till grund för de föreslagna nya utbytestalen, icke vara övertygande. Vidare råda inom olika av kommerskollegium hörda korporationer alldeles motsatta meningar om de ekonomiska konsekvenserna för jästfabrikerna av de påtänkta bestämmelserna.

Ärendets brådskande natur har icke medgivit kollegium att i sistnämnda avseenden verkställa en så ingående utredning, som skulle vara erforderlig för att med säkerhet avgiva ett bestämt omdöme. Kollegium anser emellertid, att de framställningar av saken, som innehållas i yttrandena från Sveriges kemiska industrikontor och Stockholms handelskammare, sannolikt komma det verkliga förhållandet nära. Full visshet läser emellertid endast kunna vinnas genom fortsatt utredning av ärendet under medverkan av representanter för jästfabrikerna och för speciell svensk sakkunskap inom zymotekniken.

Vid sådant förhållande kan kollegium icke förorda ett omedelbart antagande av kontrollstyrelsens förevarande förslag, utan synes detta böra underkastas förnyad utredning och prövning.

Kollegium finner ett sådant förfaringsätt så mycket mera att förorda, som i avvaktan å resultatet av omprövningen utväg faktiskt icke saknas för en tillfällig reglering av jästfabrikernas sprittillverkning. Hinder torde nämligen icke möta för en frivillig uppgörelse mellan jästfabrikerna och Vin- och spritcentralen angående viss begränsning av jästspritleveranserna även under kommande tillverkningsår 1923/1924.

Därtill kommer, att en sådan uppgörelse, även om den komme att avse lägre årskvantitet än för närvarande är avtalad, kunde lämna jästfabrikerna möjlighet att åstadkomma reduktionen genom kraftigare inskränkning vid någon eller några fabriker än vid andra, vilket otvivelaktigt skulle innebära stora tekniska fördelar under en övergångstid.

Kravet från det allmännas sida å en reduktion av jästsprittillverkningen läser icke nödvändigtvis behöva föranleda, att de enskilda jästfabrikanterna åläggas att alla hålla lika låga utbytestal, utan torde åtminstone tillsvidare kunna tillgodoses genom minskning av jästindustriens *sammanlagda* tillverkningskvantitet av brännvin.»

Sveriges kemi-
ska industri-
kontor.

Sveriges kemiska industrikontor avstyrkte i sitt till kommerskollegium avgivna yttrande kontrollstyrelsens förslag. Såsom skäl härför anförde industrikontoret, att utbytet av brännvin vid jästfabrikerna i förhållande till utbytet av jäst mycket väsentligt understeg det enligt

ordningsstadgan för rikets brännerier högsta tillåtna relativa utbytet. Den absolut taget mycket betydande stegringen av den tillverkade kvantiteten jästbrännvin, som kraftigast framträdde under tillverkningsåret 1 oktober 1921—1 oktober 1922, sammanhängde med den ökade åtgången av jäst. Vid den tillämpning av vissa tyska experters uttalanden på svenska förhållanden, som kontrollstyrelsen gjort, hade styrelsen enligt industrikontorets mening bortsett från att de svenska och tyska fabrikerna arbetade under väsentligt olika förhållanden. Den metod för jästframställning, som i allmänhet tillämpades i Tyskland, lämnade ett betydligt mindre utbyte av brännvin än i Sverige använda metoder. Den tyska jästen vore emellertid av lägre kvalitet än den, som framställdes i Sverige. Kontrollstyrelsens förslag förutsatte med nödvändighet i detalj andra metoder än de i Sverige använda. Metoderna vore emellertid antingen hemlighållna eller patenterade, och deras förvärvande kunde således endast ske mot dryga licensavgifter. En övergång till en ny metod krävde ej blott delvis ny apparaturuppsättning utan även betydande byggnadstekniska förändringar. Industrikontoret ville emellertid framhålla, att den starka ökning av jästbrännvinsproduktionen, som ägt rum, kunnat föranleda så pass stora olägenheter för övriga spritproducenter, att en minskning i densamma varit önskvärd. En sådan hade emellertid redan ägt rum på frivillighetens väg, och man kunde utgå ifrån att ytterligare reducering komme att ske.

Av de handelskammare, som uttalat sig i ärendet, funno sig Stockholms handelskammare och handelskammaren i Karlstad, utan att direkt motsätta sig en viss reglering av jästspritproduktionen, dock böra förordas sakeus ordnande på frivillighetens väg med undvikande såvitt möjligt av lagstiftningens ingripande. Skånes handelskammare, Smålands och Blekinge handelskammare samt Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare förordade kontrollstyrelsens förslag. De sistnämnda framhöllo härvid, att, medan produktionen av jästsprit avsevärt ökats, såväl potatisbrännerier som sulfitspritfabriker mest avsevärt inskränka sin produktion. Skånes handelskammare uttalade, att, efter de upplysningar, som den från sakkunnigt håll inhämtat, det ej av tekniska skäl torde möta något hinder att antaga de av kontrollstyrelsen föreslagna bestämmelserna. Smålands och Blekinge handelskammare framhöll särskilt, att det icke vore nödvändigt att bedriva jästfabrikationen på sätt, som skett i Sverige de senaste åren. En eventuell övergång till lägre jästutbyte skulle icke heller, enligt vad handelskammaren från

Handels-
kamrarna.

sakkunnigt håll inhämtat, föranleda särskilda omkostnader för nyan-
skaffning och ombyggnad.

*Jästfabri-
kanterna.*

I de yttranden, som inkommit från jästfabrikanterna, restes åtskilliga invändningar mot det av kontrollstyrelsen framlagda förslaget. Under framhållande av att ingen representant för jästfabrikerna haft tillfälle att deltaga i de överläggningar, som föregått förslagets framläggande, hävdade jästfabrikanterna den uppfattningen, att förslaget icke vilade på en tillfredsställande jäsningssteknisk utredning. Särskilt betonades, att den tillämpning på svenska förhållanden, som kontrollstyrelsen gjort av vissa tyska uttalanden, icke vore berättigad. Den av kontrollstyrelsen omförmälda »luftjästmetoden» voro icke en enhetlig metod utan ett gemensamt namn för en mängd sinsemellan i många avseenden växlande metoder. Den metod, som mera allmänt tillämpades i Tyskland, lämnade visserligen ett avsevärt mindre utbyte av brännvin än de svenska metoderna, men den jäst, som framställdes, vore å andra sidan av väsentligt lägre kvalitet än den, de svenska fabriken framställde. Vidare skulle den av kontrollstyrelsen föreslagna generella, för alla fabriker likformiga begränsningen av jästspritproduktionen medföra betydande kostnader för ombyggnader av fabriken och ändrad apparatur. Kostnaderna bleve ock större ju snabbare begränsningen måste ske. Därjämte krävde förvärvande av patenterade metoder ej obetydliga kostnader. Ur jästfabrikernas synpunkt vore det vida att föredraga, att i stället för fastställandet av viss för alla fabriker lika relation mellan den kvantitet jäst och den kvantitet sprit, som producerades, en begränsning av den sammanlagda kvantitet jästsprit, som finge framställas i landet, fastställdes. I sådant fall vore det tekniskt att föredraga, att begränsningen till en början skedde vid enstaka företag, varigenom erfarenhet vunnes om lämpligaste sättet att anordna jästtillverkning med tillräckligt låg spritutvinning för att motsvara de nya kraven i sådan riktning, på samma gång som kostnaderna för ändringarnas genomförande begränsades.

För att ernå detta vore emellertid enligt jästfabrikanternas mening särskild lagstiftning icke erforderlig. Den relativa stegring av jästspritproduktionen, som ägt rum under de senaste åren, hade varit betingad av tillfälliga omständigheter. Genom överenskommelse med aktiebolaget Vin- och spritcentralen hade dessutom redan jästspritproduktionen, som under tillverkningsåret 1921—1922 uppgått till 8.2 miljoner liter brännvin av normalstyrka, för tillverkningsåret 1922—1923 begränsats till 6.5 miljoner liter brännvin av normalstyrka.

Sveriges bränneriidkareförening tillstyrkte i princip kontrollstyrelsens förslag men ansåg de föreslagna utbytestalen för höga och påyrkade därför deras ytterligare nedsättande. Föreningen ville särskilt framhålla, att, medan jästsprittillverkningen under de senare åren ökat, produktionen vid potatisbrännerierna måst av olika anledningar kraftigt inskränkas, vilket varit för jordbruket, särskilt potatisodlingen, mycket oförmånligt.

*Sveriges
bränneri-
idkare-
förening.*

Aktiebolaget Svensk sprit, som representerar landets samtliga sulfitsprittfabriker, tillstyrkte likaledes kontrollstyrelsens förslag. Bolaget erinrade därvid särskilt om sulfitsprittillverkningens på grund av de ringa avsättningsmöjligheterna för sulfitsprit synnerligen betryckta läge. Under de fyra sista åren hade, framhölls det, endast ett fåtal av sulfitsprittfabrikerna kunnat hållas i drift. Bolaget har därjämte sedermera överlämnat en särskild utredning angående jästsprittillverkningen i Sverige med kritik av de av jästfabrikanterna framförda synpunkter. Särskilt framhålles i denna, att det ej vore för jästfabrikerna tekniskt nödvändigt att bedriva jästtillverkningen med så stort jästspritutbyte, som skett. Därjämte bestrides under anförande av vissa skäl det från jästfabrikanthåll framförda påståendet, att ett genomförande av kontrollstyrelsens förslag skulle betinga ny apparatuppsättning och eventuella ombyggnader av fabrikslokalerna.

*Aktiebolaget
Svensk sprit.*

Sedan kommerskollegii utlåtande och övriga i det föregående refererade yttranden inkommit, har ärendet för avgivande av nytt yttrande remitterats till kontrollstyrelsen. Kontrollstyrelsen anför i sitt i följd härav avgivna utlåtande i huvudsak följande:

»Från åtskilliga håll har ifrågasatts, att den begränsning av brännvinstillverkningen vid jästbrännerierna, vars erforderlighet icke från något håll synes hava bestritts, lämpligast borde åvägbringas genom en frivillig överenskommelse mellan jästfabrikerna å den ena sidan och aktiebolaget vin- och spritcentralen å den andra. Denna uppfattning har företräts av kommerskollegium, kemiska industrikontoret, Stockholms handelskammare och handelskammaren i Karlstad. Såsom ett stöd för en sådan anordning har särskilt hänvisats till den frivilliga överenskommelse, som redan träffats för tillverkningsåret 1922—23. Kontrollstyrelsen, som ingalunda saknade kännedom om nämnda överenskommelse, när styrelsen avgav sitt förslag i ärendet, var emellertid då och är alltjämt av den uppfattningen, att det ur allmän synpunkt måste vara riktigast att statsmakterna själva fatta beslut om en så viktig reglering av näringslivet som den nu ifrågasatta. Varken hittills gällande avtal, om vilka kontrollstyrelsen också äger noggrann kännedom, eller nya förbindelser, som kunna komma att avgivas från jästfabrikanternas sida till partihandelsbolaget, torde enligt kontrollstyrelsens mening kunna ersätta eller göra överflödigt den

*Kontroll-
styrelsen.*

inskränkning genom lagstiftning av jästbrännvinsframställningen, som kontrollstyrelsen alltjämt finner vara synnerligen starkt sakligt motiverad.

Men skall ett statsingripande äga rum, låter sig detta näppeligen göra på annat sätt än genom en lagstiftning i ämnet, som avser tillverkningen vid varje fabrik. Från jästfabrikernas sida har visserligen gjorts gällande, att, om en begränsning borde ske, det syntes tillfyllest, att den sammanlagda myckenheten av vid jästfabrikerna framställd sprit maximerades. En sådan anordning förutsätter emellertid, att samtliga jästfabriker skulle vara sammanslutna i ett enda företag. Så är emellertid icke förhållandet. För närvarande finnas i Sverige fyra fabriker, som äro sammanslutna i svenska jästfabriksaktiebolaget (nämligen fabrikerna i Göteborg, Tomelilla, Nässjö och Rotebro) samt fyra fristående fabriker (i Stockholm, Jästängen, Uppsala och Kungskvarn), av vilka fabrikerna i Stockholm och Jästängen emellertid uppgivas stå svenska jästfabriksaktiebolaget nära. Dessutom finnes en fabrik i Gävle, som arbetar utan spritutvinning. Huru lagstiftningen skulle kunna genomföra en begränsning av brännvinstillverkningen vid samtliga de jästfabriker, som arbeta med spritutvinning, utan att bestämmelserna skulle gälla varje särskild fabrik, hava jästfabrikanterna icke ens antytt.

Den enklaste och riktigaste metoden synes därför vara, att en begränsning av brännvinstillverkningen äger rum vid varje fabrik, vilket kontrollstyrelsen i sitt utlåtande av den 29 december 1922 också föreslagit.

Mot detta förslag hava från jästfabrikernas sida framställts vissa erinringar, som jämväl framförts av kommerskollegium och kemiska industrikontoret. Innebörden av dessa erinringar är dels att kontrollstyrelsens förslag icke skulle vila på en tillfredsställande jämsningsteknisk utredning ifråga om de föreslagna gränsvärdena för tillåten spritmängd, dels att förslaget skulle innebära en alltför brådstörtad och genomgripande omläggning av jästfabrikationen. I sistnämnda avseende har anförts, att jästfabrikerna skulle nödgas dels inköpa patenter för den nya tillverkningen med mindre spritutvinning, dels verkställa ombyggnader och anskaffa ny apparatur.

Vad först beträffar den påstådda otillfredsställande jämsningstekniska utredningen, har det anförts, att någon sakkunnig på detta område icke deltagit i ärendets handläggning. Häremot vill kontrollstyrelsen framhålla, att styrelsen grundat sitt förslag på de ingående utredningar, som verkställts av en framstående tysk jämsningstekniker, dr W. Kiby. Gent emot honom har visserligen anförts, att hans arbete är tio år gammalt, men denna omständighet torde närmast lämna säkerhet för att kontrollstyrelsen icke byggt sitt förslag på alltför nymodiga metoder. Från svenska jästfabriksaktiebolagets sida medges, att dessa metoder ej heller varit obekanta, samt att bolaget 'delvis' använt dem under tiden 1914—1917. Under sagda år var också spritutvinningen den lägsta som förekommit (lika mängd sprit mot lika vikt jäst), men om anledningarna till att bolaget övergivit dessa metoder lämnar bolagets yttrande ingen verklig upplysning. Att kontrollstyrelsens förslag grundar sig på tillförlitlig jämsningsteknisk utredning, vitsordas också av den på detta område sakkunnige f. d. professorn i kemisk teknologi vid kungl. tekniska högskolan Peter Klason, vilkens uttalande härjämte i avskrift bifogas.

Svenska jästfabriksaktiebolaget gör visserligen gällande, att värdet av en jästfabrikationsmetod bör grundas dels på den framställda jästens kvalitet, dels ock på att procentuellt så mycket som möjligt av den använda råvaran förädlas till nyttig produkt. I förstnämnda hänseende framhålles, att jäst, framställd efter den tyska (Braasch') metoden, skulle komma att innehålla alltför stor procent mykoderma, varigenom jästens för brödbakning värdefulla egenskaper skulle bliva mindre och särskilt dess hållbarhet röna menligt inflytande — något som vore till nackdel i vårt land, där jästen vore underkastad längre transporter och lagringstid. Kontrollstyrelsen är icke övertygad därom, att den jäst, som framställes vid fabriker med stor spritutvinning, är överlägsen jäst, som framställts i samband med låg spritutvinning. Som stöd för denna uppfattning tillåter sig kontrollstyrelsen hänvisa till bilagda, av skånska ingenjörsklubben verkställda utredning och därvid fogade bilagor, av vilka inhämtas, att enligt analyser, verkställda på ett danskt jäsningsfysiologiskt laboratorium, jästprov från Tomelilla jästfabrik, som arbetat med mycket hög spritutvinning, visade tämligen stark utveckling av mykoderma, under det att ett jästprov från Uppsala jästfabrik, som arbetar med ungefär den spritutvinning, kontrollstyrelsen föreslagit, uppvisade endast svag utveckling av mykoderma. Sistnämnda jästsort har fått det bästa omdömet av alla undersökta jästprov. Det av svenska jästfabriksaktiebolaget gjorda påståendet, att den enligt tyska metoder framställda jästen är av väsentligt lägre kvalitet än den vid svenska fabriker framställda, innebär sålunda i varje fall en betydlig överdrift.

Vidkommande därefter svenska jästfabriksaktiebolagets uttalande därom, att värdet av en jästfabrikationsmetod jämväl bör grundas på att procentuellt så mycket som möjligt av den använda råvaran förädlas till nyttig produkt, läser detta endast kunna förstås sålunda, att därmed menas *ekonomiskt* nyttig produkt. Med denna innebörd låter sig svenska jästfabriksaktiebolagets förfarande att tillverka så mycket brännvin, som skett, väl försvara. Bolaget har ju uppgivit, att anledningen till de senaste årens höga brännvinsutbyten delvis varit, att bolaget hade ineliggande betydande lager spannmål, som det gällde, att 'så hastigt som möjligt realisera'. På grund av de höga brännvinsprisen erhöll bolaget för detta brännvin ett pris, som knappast motiveras av brännvinets kvalitet. En fortsättning på denna väg synes emellertid kontrollstyrelsen ingalunda tillräddig, enär det måste anses såsom ett allmänt intresse, att icke mera jästbrännvin tillverkas än det, som nödvändigt måste erhållas vid en jästfabrikation, inrättad utan hänsyn till att erhålla högt brännvinsutbyte. På grund av gällande, på lång tid slutna kontrakt är nämligen jästbrännvinet med hänsyn till kvaliteten överbetalt i förhållande till annat brännvin.

Det har från jästfabrikernas sida anförts, att anledningen till jästbrännvinets dåliga beskaffenhet skulle vara, att fabrikerne icke själva finge i tillräcklig grad rena brännvinet, och uppgiva fabrikerne, att kontrollstyrelsen förvägrat dem att verkställa sådan rening. Så vitt kontrollstyrelsen kunnat finna av tillgängliga handlingar, har ett sådant förbud aldrig meddelats, så mycket mindre som fabrikerne enligt 9 § 1 mom. i brännvinstillverkningsförordningen äro oförhindrade att verkställa rening.

I detta sammanhang vill kontrollstyrelsen upptaga till bemötande vad som från svenska jästfabriksaktiebolagets sida anförts därom, att de svenska

fabrikerna arbeta med annat råmaterial än de tyska. Den svenska spannmålen skulle enligt bolagets mening äga en i allmänhet mycket låg halt av jäst-givande äggviteämnen, vilken omständighet vore ägnad att öka brännvinsutbytet på jästutbytets bekostnad. Gent emot denna uppfattning tillåter sig kontrollstyrelsen hänvisa till ovan åberopade uttalande av f. d. professorn P. Klason, vilken anför, att någon olikhet emellan spannmålen här i landet och i Tyskland icke finnes.

Kontrollstyrelsen anser sig med vad ovan anförts hava tillräckligt bemött vad från jästfabrikernas sida anförts därom, att den av styrelsen förebrogta utredningen skulle i jäsningstekniskt avseende vara otillfredsställande. Utom den sakkunskap, som kontrollstyrelsen haft till stöd för sin ursprungliga framställning, har kontrollstyrelsen numera fått stöd även från skånska ingenjörsklubben och professorn P. Klason, som båda vitsordat de av kontrollstyrelsen föreslagna utbytestalen. Förslaget har också stöd i det faktiska förhållandet, att en av jästfabrikerna, nämligen Uppsala ångkvarns aktiebolag sedan flera år tillbaka arbetat med låg spritutvinning och stort jästutbyte samt härvid lyckats framställa en mycket god jäst. Den omständigheten, att flertalet jästfabrikanter hävda en motsatt uppfattning, och att deras skäl framförts även av kemiska industrikontoret, synes kontrollstyrelsen icke vara av natur att vid ett objektivt övervägande av samtliga på frågan inverkan omständigheter rubba resultaten av den utredning, kontrollstyrelsen verkställt.

Kontrollstyrelsen vill därefter övergå till de mot styrelsens förslag framställda invändningarna av fabriksteknisk art.

Från svenska jästfabriksaktiebolagets sida har för kontrollstyrelsen framhållits följande.

En övergång till metoder med större jästutvinning skulle för bolagets fabriker vara förenad med betydande svårigheter och förluster. Beredning av jäst enligt metoden med större jästutvinning skulle kräva längre jästtid och i följd härav större jäskarsutrymme. Kravet på tillbyggnader skulle därför uppkomma. Vidare skulle anspråken på luftkompressorerna för luftning av jästen ökas och kraftanläggningen få bliva mera omfattande. På särskilt de större fabriker funnes icke tillräckliga reserver för att emotse de större kraven. Metoderna, enligt vilka högt jästutbyte erhöles, vore vidare patenterade, och det skulle vara förenat med stora kostnader att inköpa rätten att använda sådana metoder. Bolaget hade redan ingått preliminärt avtal om inköp av en sådan metod (en i Danmark patenterad metod), som bolaget ämnade tillämpa vid en av sina fabriker. Metoden krävde emellertid betydande förändringar, som icke omedelbart skulle kunna verkställas.

Även om kontrollstyrelsen icke anser uteslutet att på några fabriker vissa ändringar måste vidtagas vid en övergång till metoden för jästframställning enligt de utbytestal, kontrollstyrelsen föreslagit, håller kontrollstyrelsen före, att dessa förändringar icke på långt när bliva av den omfattning, som svenska jästfabriksaktiebolaget velat göra gällande. Såsom redan förut omnämnts erhålles det utbytestal, kontrollstyrelsen föreslagit, vid en av de svenska fabriker (Uppsala ångkvarns aktiebolag), och dess apparatur torde icke i något viktigare avseende skilja sig från andra svenska jästfabrikers. Den metod, som användes vid sagda fabrik, är ej heller patenterad. Enligt vad som

från sakkunnigt håll uppgivits för kontrollstyrelsen, kunna också de svenska jästfabrikerna utan större förändringar av sin apparatur övergå till de av styrelsen ifrågasatta utbytestalen. Det förtjänar jämväl att erinras, att i det uttalande, som gjorts av den skånska ingenjörsklubben, uttryckligen framhållits, att någon ändring i den maskinella utrustningen ej vore behövlig och att några tekniska svårigheter i övrigt icke föreläge för de svenska jästfabrikerna att begränsa den nuvarande spritproduktionen till den omfattning, som föreslagits av kontrollstyrelsen.

Då svenska jästfabriksaktiebolaget talat om de kostnader, som skulle uppkomma för de svenska jästfabrikerna vid övergång till en annan metod, torde bolaget hava åsyftat en övergång till den danska metoden, enligt vilken spritutvinningen utgör endast en ringa bråkdel av jästutvinningen. Kontrollstyrelsens förslag avser icke att framtvinga användande av denna danska, patenterade metod, men förslaget lägger självfallet icke något hinder i vägen för tillämpandet av densamma.

På grund av vad sålunda anförts kan kontrollstyrelsen icke anse det vara styrkt, att några väsentliga svårigheter av fabriksteknisk art föreligga för genomförande av kontrollstyrelsens förslag.

Kontrollstyrelsen hade förutsatt, att proposition skulle kunnat avgivas till riksdagen i så god tid, att tillämpning av de föreslagna bestämmelserna skulle kunna äga rum från den 1 maj 1923 (sommarterminen). På grund av den långt framskridna tiden synes det numera icke vara möjligt, att ikraftträdandet äger rum vid nämnda tidpunkt, utan får kontrollstyrelsen hemställa, att ikraftträdandet uppskjutes till det nästa tillverkningsårets början den 1 oktober 1923.

Med hänsyn till de invändningar, som framstälts av Uppsala ångkvarns aktiebolag, nämligen att tillämpandet av utbytesberäkningen näppeligen låter sig genomföra efter medeltal för varje månad, anser kontrollstyrelsen, att sagda beräkning vid varje fabrik bör grunda sig på tillverkningen av jäst och brännvin under hela tillverkningsåret.

Såvitt kontrollstyrelsen kunnat finna, har riktigheten av de av kontrollstyrelsen föreslagna utbytestalen bekräftats, möjligen med undantag för utbytestalet för melassinmäsning, som måhända föreslagits något för högt. Såsom anförts av skånska ingenjörsklubben, behöver, enligt nyare erfarenheter, vid användning av melass som enbart inmäskningsmaterial alkoholutbytet ej överstiga det vid användning av spannmål erhållna.

De av kontrollstyrelsen föreslagna olika utbytestalen för enbart melassinmäsning och för annan inmäskning voro betingade av de uppgifter, som vid det första utlåtandets avgivande voro tillgängliga. Utbytestalen för melassinmäsning hava emellertid under nuvarande förhållanden här i landet endast teoretisk betydelse, när ingen svensk fabrik för närvarande bedriver jästtillverkning med enbart melassinmäsning. Från såväl bageriidkarnas jästaktiebolag (Jästängen) som ock från svenska jästfabriksaktiebolaget har framhållits, att kontrollstyrelsens förslag till utbytestal för enbart melassinmäsning skulle uppmuntra till användning av melass i stället för spannmål, samt att såväl jäst som sprit härigenom skulle försämrats. Denna invändning synes närmast kunna motivera en sänkning av utbytestalet vid melassinmäsning.

Bihang till riksdagens protokoll 1923. 1 saml. 151 häft. (Nr 188.)

ning, vilket i sådant fall med åberopande av de skäl skånska ingenjörsklubben anfört skulle kunna sättas till 80 liter brännvin av normalstyrka för 100 kilogram jäst. Därest Kungl. Maj:t skulle finna, att en dylik sänkning bör komma till stånd, har kontrollstyrelsen intet att erinra mot att vid sådant förhållande även utbytestalet vid annan inmäskning än enbart melassinmäskning, på grund av den ringa skillnad, som föreläge mellan utbytestalen, höjes till 80 liter brännvin å 50 procent för varje 100 kilogram jäst, varigenom ett enhetligt utbytestal vunnas, något som för enkelhetens skull också vore önskvärt.

Till belysande av frågan om vilka konsekvenser beträffande den framställda jästbrännvinskvantitetens storlek kontrollstyrelsens förslag skulle medföra, vill styrelsen till sist anföra följande. Enligt kemiska industrikontorets på jästfabrikanternas uppgifter tydligen grundade meddelande skulle under tillverkningsåret 1922—1923 i Sverige framställas 5,600,000 kilogram jäst. Med ett utbytestal av 75 liter brännvin av normalstyrka för 100 kilogram jäst erhållas 4,200,000 liter brännvin av normalstyrka, eller större kvantitet än den i medeltal för åren 1910—1916 erhållna. Höjes utbytestalet till 80, erhållas 4,480,000 liter brännvin av normalstyrka. Även med det lägsta föreslagna utbytestalet är sålunda inskränknigen av jästbrännvinsframställningen icke större, än att den nätt och jämt återför utvecklingen till läget före kriget, varvid samtidigt icke får förglömmas, att annan brännvinsframställning under tiden högst väsentligt måst inskränkas.

Vad slutligen vidkommer den av bageriidkarnas jästaktiebolag ifrågasatta anordningen, att kvantiteten sprit skulle beräknas, icke såsom nu är fallet på vikten 'ren pressad jäst' utan på den kvantitet råmaterial, som användes, må framhållas, att, även om ett sådant system kan synas teoretiskt tillfredsställande, kontrollen skulle bliva långt mera omfattande och i följd härav kontrollkostnaderna större. En råmaterials kontroll skulle nämligen kräva anställande av flere kontrollörer vid samma jästbränneri.»

*Skånska
ingenjörsklubben.*

I sitt till kontrollstyrelsens skrivelse fogade yttrande framhåller skånska ingenjörsklubben, att jästfabrikationen kunde, allt efter prisläget å de utvunna produkterna, inställas på ökning eller minskning av endera av dessa produkter. Påståendet att en begräusning av brännvinsproduktionen vid jästfabrikerna till den omfattning, som kontrollstyrelsen föreslagit, nödvändiggjorde omändringar av fabrikenas maskinella utrustning hade, enligt klubbens mening, följaktligen intet stöd i verkligheten. Den av jästfabrikanterna företrädde uppfattningen, att jäst från de jästfabriker, som arbetade med låg spritutvinning, vore sämre än jäst från de fabriker, som arbetade med hög spritutvinning, vore felaktig. Som stöd härför ville klubben åberopa vissa analysutlåtanden från Jörgensens jäsuingsfysiologiska laboratorium i Köpenhamn.

Det lär vara obestriddigt, att den av kontrollstyrelsen väckta frågan är av den betydelse, att den påkallar statsmakternas uppmärksamhet. På grund av kända förhållanden har brännvinskonsumtionen i Sverige under de senaste åren minskats i avsevärd grad och produktionen som följd härav måst i motsvarande utsträckning inskränkas. De kvantiteter brännvin, som tillverkas vid de egentliga lantbruksbrännerierna i södra Sverige, uppgå numera icke till mer än hälften eller tredjedelen av vad som tillverkades före kriget. Sulfitfritfabrikerna hava också av skäl, på vilka jag i detta sammanhang saknar anledning närmare ingå, vissa svårigheter att inom landet vinna avsättning för sin tillverkning.

Departements-
chefen.

Samtidigt hava emellertid de svenska jästfabrikerna i ej ringa grad ökat sin produktion av brännvin. Denna ökning sammanhänger i viss mån med den ökning av jästproduktionen, som under samma tid ägt rum, men den torde därjämte, såsom framgår av kontrollstyrelsens utredning, till avsevärd del vara föranledd av den omständigheten, att jästfabrikerna anordnat sin tillverkning på sådant sätt, att det relativa utbytet av brännvin stegrats. Mot en sådan stegring vore enligt min mening i och för sig mindre att erinra, därest den kunde anses vara en nödvändig följd av modernare tillverkningsmetoder. Det lär emellertid, av vad som från olika håll i ärendet anförts, framgå, att så ej varit förhållandet. Under sådana omständigheter finner jag vägande skäl föreligga att söka få till stånd en begränsning av jästspritproduktionen.

Kontrollstyrelsen har ansett en dylik begränsning böra ernås genom intagande i brännvinstillverkningsförordningen av föreskrifter om ett högsta tillåtet utbyte av brännvin för varje ett hundra kilogram jäst, som tillverkas. Kommerskollegium, som på angivna skäl icke finner sig kunna förorda ett omedelbart antagande av ett dylikt förslag, anser kraven på en begränsning av jästfabrikernas spritproduktion, som enligt dess mening icke i och för sig saknar fog, kunna tillgodoses genom frivillig överenskommelse mellan jästfabrikerna och aktiebolaget Vin- och spritcentralen. Kommerskollegium hänvisar härvid till det förhållandet, att redan för tillverkningsåret 1 oktober 1922—30 september 1923 genom dylik överenskommelse viss reduktion av jästsprittillverkningen åvägabragts, och uttalar, att hinder icke torde möta för en dylik frivillig uppgörelse angående jästspritleveranserna även för tillverkningsåret 1923—1924. Svenska jästfabriksaktiebolaget har ock sedermera förklarat sig villigt medverka till en begränsning av leveranskvantiteten jästbrännvin under tillverkningsåret 1 oktober 1923—1 oktober 1924 till 5,500,000 liter brännvin av normalstyrka. I likhet med kontroll-

styrelsen anser jag det emellertid vara riktigast, att statsmakterna själva fatta beslut om en så viktig reglering av näringslivet som den nu ifrågasatta.

Med hänsyn till vissa av de invändningar, som framförts mot det av kontrollstyrelsen framlagda förslaget, anser jag mig dock ej kunna förorda detsamma oförändrat.

Från jästfabrikanternas sida har mot kontrollstyrelsens förslag rests, bland annat, den invändningen, att fastställandet av ett visst för alla jästfabriker lika utbytestal skulle förorsaka omkostnader för ombyggnader och ändrad apparatur, som åtminstone i viss mån skulle kunna undvikas, därest allenast den totalkvantitet sprit, som finge tillverkas i samband med pressjästberedning, maximerades. Kontrollstyrelsen har gentemot en dylik anordning erinrat, att därvid förutsattes, att alla jästfabriker vore sammanslutna i ett enda företag, något som icke vore förhållandet. Vad styrelsen sålunda anfört anser jag dock icke vara avgörande. Bestämmelserna kunna lämpligen givas den form, att det kan läggas i Kungl. Maj:ts hand att bestämma fördelningen på de särskilda jästfabrikerna, varvid Kungl. Maj:t lärer böra taga all skäligen hänsyn till frivillig överenskommelse om fördelning mellan de olika fabriker av den fastställda maximikvantiteten. Kan enighet fabriker emellan icke vinnas, har Kungl. Maj:t att träffa sitt avgörande under hänsynstagande till jästproduktionens storlek vid respektive fabriker och övriga på frågan inverkan omständigheter. I överensstämmelse med dessa synpunkter är det förslag, som jag funnit mig böra förorda till antagande, utarbetat.

Enligt upplysningar, som kommit mig tillhanda, kan jästproduktionen för tillverkningsåret 1 oktober 1923—30 september 1924 beräknas komma att uppgå till 5,800,000 kilogram. Det av kontrollstyrelsen i dess senare skrivelse föreslagna utbytestalet 80 innebär, om man utgår från en jästproduktion av nyss angiven storlek, att under tillverkningsåret 1923—1924 skulle få tillverkas högst 4,640,000 liter jästbrännvin av normalstyrka. Med det av kontrollstyrelsen i dess första skrivelse föreslagna utbytestalet 75 — det för jästbrännerier med enbart melassinmäsning föreslagna högre utbytestalet 110 lärer, såsom ock av kontrollstyrelsen framhålles, här i landet sakna praktisk betydelse, enär för närvarande ingen fabrik använder enbart melass såsom inmäsningämne — skulle högsta tillåtna jästbrännvinsproduktionen bliva 4,350,000 liter. Efter övervägande av de på frågan inverkan omständigheter finner jag mig böra föreslå, att den högsta kvantitet jästbrännvin, som må framställas, fastställas till 4,500,000 liter av normalstyrka för helt

tillverkningsår räknat. Med den utformning, jag givit förslaget, lär det icke kunna medföra några alltför stora svårigheter för jästfabrikerna. Med hänsyn till önskvärdheten av att jästfabrikerna beredes skälig tid för anpassning efter de nya bestämmelserna, anser jag, att bestämmelserna böra träda i kraft först från och med det tillverkningsår, som tager sin början den 1 oktober innevarande år.

Då det lär vara önskvärt, att praktisk erfarenhet vinnes i fråga om verkningarna av de av mig föreslagna bestämmelserna, innan de definitivt antagas, anser jag, att de ej böra intagas i brännvinstillverkningsförordningen utan utfärdas genom särskild förordning, vars giltighetstid begränsas till tillverkningsåret 1 oktober 1923—30 september 1924.

Föredragande departementschefen uppläser här efter inom finansdepartementet utarbetat förslag till förordning om begränsning av den myckenhet brännvin, som må framställas i sammanhang med pressjästberedning, samt hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att antaga berörda förslag.

*Departements-
chefens
hemställer.*

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställen behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition, av den lydelse, bil. litt. vid detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Gunnar Grip.